КОНСТИТУЦІЙНА КАТЕГОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ

Д.В. Монах
студентка 2-го курсу
юридичного факультету
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука

Однією з особливостей сучасного конституційного регулювання є його „соціалізація". Така особливість пов'язана з розширенням предмета конституційного регулювання, яке відобразило ускладнення взаємодії між соціумом та державою як його складовою, посилення загально соціальної ролі держави і диверсифікацію її участі насамперед в економічній і політичній сферах суспільного буття.

Одним з проявів „соціалізації" конституційного регулювання є віднесення до його інструментарію терміна „соціальна держава". Соціальна держава — це характеристика сучасної держави, за значенням якої державна діяльність має бути спрямована на створення реальних стандартів матеріального добробуту і забезпечення таких стандартів для усіх громадян тих, хто цього потребує. Тим самим поняття соціальної держави поєднується з відповідно трактованими ідеями соціальної справедливості і соціального захисту. Поняття соціальної держави іноді формулюють і як таке, що не пов'язане безпосередньо з ідеями соціальної справедливості і соціального захисту. Це поняття відображає загальні зміни, які сталися протягом минулого століття у співвідношенні суспільства і держави. Важливу роль у контексті такого визначення соціальної держави також визнається за державною регламентацією взаємозв'язків індивіда і суспільства. В сучасному конституційному регулюванні знайшли відображення обидва наведені підходи до визначеної соціальної держави. Концепція соціальної держави має свою історію і навіть передісторію, адже потяг до соціальної справедливості супроводжував розвиток суспільства і держави практично за усіх часів. Уперше термін

„соціальна держава" як складова інструментарію конституційного регулювання було вжито в 1946 році у Баварії, яка згодом набула статусу однієї з земель ФРН. Проте на доктринальному рівні він був сформульований ще у міжвоєнний період значною мірою під впливом змісту конституції Німеччини 1919 року — найбільш „соціалізованої" з нових основних законів. В подальшому термін „соціальна держава" вживається в конституціях таких європейських держав, як Албанія, Болгарія, Іспанія, Македонія, Франція та ін. Соціальний характер держави прямо задекларований у ряді основних законів, прийнятих у пострадянських країнах.

Термін „соціальна держава" використовується в конституційній практиці в окремих країнах Латинської Америки. Звичайно соціальну державу визначають у перших статтях основного закону, хоча іноді вона декларується лише в його преамбулі. Основні закони, як вже зазначалося, не містять визначень соціальної держави.

У багатьох конституціях, навіть за умов відсутності в їх текстах терміна „соціальна держава", поєднання фактично сприйнятої концепції соціальної держави з ідеями соціальної справедливості і соціального захисту можна вивести зі змісту загальних положень, включених або до преамбули, або до звичайного першого розділу. Іноді відповідні положення основних законів сформульовані у вигляді певних основ, цілей, цінностей тощо.

Загальний характер також мають положення, якими фактично проголошені наміри держави щодо реалізації ідей соціальної справедливості. При цьому ступінь загальності таких положень є різним. Подібні за змістом і формою положення включені і до деяких конституцій, прийнятих у пострадянських країнах. Очевидно, що частина положень є так званими конституційними деклараціями. Декларативність таких положень може бути „подолана" шляхом їх конкретизації на рівні законів та підзаконних актів, а також відповідною суспільною практикою. Декларативність притаманна і так званим основним або директивним принципам державної політики, зафіксованим

у ряді конституції. Положення про принципи державної політики містяться у спеціальних розділах, відповідно поіменованих.

Конституційні положення про сонові або директивні принципи державної політики визначають особливості їх же здійснення. Положення про принципи державної політики не встановлюють прав, які індивід може захистити в суді. В юридичній теорії такий підхід застосовується для оцінки можливостей щодо реалізації соціально-економічних прав.

В інших випадках у конституціях сформульовані обов'язки держави здійснювати заходи у здійснення їх соціальних функції. З позиції юридичної техніки фіксація таких обов'язків держави, як правило виглядає так, що в одній з частин статті основного закону, по суті, присвяченій конкретному соціально-економічному праву, визначається саме право, а в інших її частинах або в іншій статті — гарантії реалізації цього права. У зв'язку з тим, що гарантії сформульовані в основному законі, вони характеризуються як конституційні гарантії реалізації соціально-економічних прав.

В обов'язки держави входить здійснювати заходи щодо забезпечення ідей соціальної справедливості і соціального захисту.

Як зазначалось, поняття соціальної держави іноді не пов'язують безпосередньо з ідеями соціальної справедливості і соціального захисту. Прибічники такого підходу, акцентують увагу на взаємозв'язках між державою і суспільством і вказують на посилення регулятивного впливу держави та на функціонування насамперед економічної організації суспільства. Протягом тривалого часу конституційна регламентація питань економічного життя зводилося до закріплення права приватної власності, яке розглядалося як природне право людини.

Особливістю ряду новітніх основних законів є фіксація засад економічної організації суспільства. Майже в усіх основних законах, прийнятих у пострадянських країнах, встановлено різні форми власності і застережено рівний захист власності з боку держави незалежно від її форм, що засвідчує відхід від старих форм господарювання. Свідченням такого

характеру можна вважати і положення частини першої ст. 15 Конституції України, за яким суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах економічної багатоманітності.

У багатьох конституціях, прийнятих у постсоціалістичних і пострадянських країнах, як об'єкти власності виділено землю та інші природні ресурси. У ряді конституцій йдеться про природні ресурси як об'єкт виключно державної власності. Звичайно види таких ресурсів конкретизуються, і земля серед них спеціально не виділяється. З іншого боку, іноді встановлюються застереження щодо правого статусу землі як об'єкта власності.

У деяких випадках в основних законах формулюється об'єктивний інтерес з боку суспільства або держави щодо використання землі та інших природних ресурсів.

Соціальну державу, засвідчують певні взаємозв'язки між державою і соціумом, які виникають поза економічною сферою буття. Такі взаємозв'язки відображені в положеннях засадних за змістом розділів деяких конституцій. Частина цих положень присвячена визначенню ролі держави стосовно духовної сфери суспільного буття. Про відповідну роль держави не рідко йдеться в розділах конституцій, де зафіксовано права і свободи, зокрема так звані соціально-культурні права. Такий підхід найбільшою мірою характеризує конституційне регулювання суспільних відносин у країнах Латинської Америки.

Соціальний характер держави засвідчують і положення, якими визначається роль держави стосовно збереження довкілля.

Відповідна діяльність держави є складовою здійснення її соціальних функцій і також засвідчує соціальний характер самої держави.

Очевидно, що поняття соціальної держави не можна однозначно сформулювати за змістом конституційного регулювання за умов різних країн. До того ж це поняття як правило по різному визначається навіть дослідники, які репрезентують одну країну. З іншого боку в основних законах відображені основні концептуальні підходи до визначення

соціальної держави, що зумовлює подібність або хоча б порівнюваність їх відповідних положень і уможливлює узагальнення. Попри все, конституювання соціальної держави і є закономірністю, спричиненою якісними змінами у суспільному бутті, які супроводжуються адекватним корегуванням державних функцій. Залишаючись здобутком розвинутого суспільства, соціальна держава об'єктивно сприймається як орієнтир там, де таке суспільство поки що відсутнє.

СУЧАСНИЙ ПЕРІОД РОЗВИТКУ ЗЕМЕЛЬНОГО ПРАВА

В.Ю.Мороз
студент І курсу
юридичного факультету
Міжнародний економіко-
гуманітарний університетету
імені академіка Степана Дем'янчука

О.В.Ярощук

студентка ІІ курсу
юридичного факультету
Міжнародний економіко-
гуманітарний університету
імені академіка Степана Дем'янчука

На основі Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р, і згідно з Основами законодавства Союзу РСР і союзних республік про землю Верховна Рада УРСР 18 грудня 1990 р. прийняла Земельний кодекс.

Зв'язок між Земельним кодексом і Декларацією був тісним. Так, відповідно до розділу VI Декларації „Економічна самостійність" земля , її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться у межах УРСР, проголошувалися власністю народу України, матеріальною